

#HAWI
HA KAPTİ CBİTY

Уляна Скицька
С 45 #НАШ на карті світу. Історії про людей, якими захоплюється світ [Текст] /
Уляна Скицька. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2018. — 320 с.

ISBN 978-617-679-645-9

«#НАШ на карті світу» — це 80 історій про непересічних людей: українців за походженням чи місцем народження. Книжка журналістки Уляни Скицької — про #НАШИХ, людей, яких визнав увесь світ, які змінили хід історії, чії досягнення дивують і вражають.

Серед героїв книжки є добре знані Іван Пулюй, Соломія Крушельницька, Енді Воргол, Софія Яблонська, Казимир Малевич, Ігор Сікорський, Марія Примаченко. А є й ті, хто стане для читачів справжнім відкриттям: оscarоносний мультиплікатор студії «Дісней» Володимир Титла; талановитий генетик, який розвинув теорію Дарвіна, Теодозій Добжанський; вчений-математик, чії розробки лягли в основу першого у світі комп'ютера, Михайло Кравчук; донька львівського банкіра, яка винайшла принцип роботи Wi-Fi, Геді Ламар; легендарний воротар NHL Террі Савчук; харків'янин, який розшифрував писемність майя, Юрій Кнорозов. Ці люди надихають, і часом їхні біографії настільки дивовижні, що виникає думка: «Так буває лише в кіно».

УДК 929(477)-051

© Уляна Скицька, текст, 2018. 24 канал
© Антон Селешій, художнє оформлення, 2018
© Видавництво Старого Лева, 2018

УЛЯНА СКИЦЬКА

#НАШІ НА КАРТІ СВІТУ

ІСТОРІЇ
ПРО ЛЮДЕЙ,
ЯКИМИ
ЗАХОПЛЮЄТЬСЯ
СВІТ

Львів
Видавництво Старого Лева
2018

видавництво
СТАРОГО ЛЕВА

Інформаційний
партнер

ПЕРЕДМОВА

«Це коротенький проєкт місяців на два, тож підготуй тридцять тем» — із цих слів шеф-редакторки «24 каналу» розпочалася телевізійна програма «Наші». Насправді ж вона була в ефірі більше 4 років, за які ми підготували понад 500 історій — про людей, винаходи та місця, якими варто пишатись українцям. Між собою ми так і називали їх: «пишалки». У мене було одне правило відбору — ця тема чи герой повинні здивувати, тому цього разу — без Шевченка, Лесі Українки та Грушевського. Вони неймовірні, але уваги їм точно не бракує. Хай це буде хтось менш відомий, але з не менш феноменальними досягненнями. До прикладу, Володимир Хавкін з Бердянська, який своїми вакцинами врятував життя мільйонам індусів, львів'янин Станіслав Улям, що розробляв термоядерну бомбу, киянин Володимир Горовиць, який здобув 25 «Греммі». Ну гаразд, Горовиць фігура знана, але про 25 топ-нагород я і не здогадувалась! У голові постійно крутилася думка: «А чому я не знала цих фактів раніше?»

Це ж крута інформація, якою українці мали б вправно оперувати. Більше того, інтуїція підказувала, що таких героїв, мабуть, є багато.

Два місяці давно минули, проект продовжили ще на рік, і я тішилась, що пошуки цікавих героїв триватимуть. Виявляється, Зіно Давідофф народився на території України, харків'янин Юрій Кнорозов розшифрував мову майя, донька львівського банкіра Геді Ламар винайшла принцип роботи Wi-Fi, а син бердичівського психіатра Вільям Сідіс вступив до Гарварду в 11 років... Стоп-стоп! Я згадувала свої розмови з іноземцями і моє ніяковіття, коли просили розповісти про відомих українців. Тоді в голові, як мантра, крутилось: «Ну, знаєте, у нас є два Шевченка і Кличко». Ох, скільки тепер їм можна було б розповісти.

Коли проекту виповнилося два роки (а на цей час вдалося зібрати приблизно 250 історій), я почала м'яко натякати редакторці, що тем більше немає. Мовляв, я все перешукала і все найцікавіше вже знайшла. Мене ж попросили продовжувати. «От побачите, цікавих героїв більше немає», — думала я, а потім натрапляла на інформацію, що виходець із сучасного Кропивницького заснував NBA, що син українських емігрантів 39 років залишався найкращим хокейним воротарем світу, інший — винайшов LED-лампочку, а українкою була не лише принцеса Сіаму, а й Кореї. Це піднесення швидко зникало, коли теми вичерпувалися. Тоді я знову стверджувала, що тепер остаточно все віднайдено. Але, знаєте, мені вже більше ніхто не вірив. А зараз я й сама можу сказати: цих імен назбирається ще й на наступну сотню програм.

Історії «наших» захоплювали поєднанням працелюбності героїв, збігу обставин та звичайного везіння. Хотілося, аби українці їх знали. Так виникла ідея об'єднати цих героїв у одній книжці, адже якщо глядач пропустив ефір програми, то вони й далі в забутті. Відповідно, і їхні досягнення, і зв'язок з Україною. Так почався новий етап, коли серед сотень героїв потрібно було обрати «найулюбленіших». Критерії відбору абсолютно суб'єктивні:

- у кожного із цих героїв є українське коріння. Або вони самі, або їхні батьки чи дідуся-бабусі точно народилися на території України чи етнічних територіях, наприклад Лемківщині;
- вони не надто відомі в Україні, але про їхні досягнення знає світ;
- українці часто не здогадуються про їхнє українське коріння, називаючи їх американцями, швейцарцями чи аргентинцями. Натомість частину з них світ звик називати росіянами. Це, головним чином, стосується

тих, хто народився до 1917 року, тобто в Російській імперії, а отже, їм автоматично приписали російське походження. Ці імена надто цінні, аби комусь «віддавати», тож мені хотілося заявити на них наше право. Право називати їх «нашими»;

– про них мені найбільше хотілося переповідати друзям, і зазвичай ці розповіді починалися зі слів «Уявляєш / Ух, на таку історію натрапила / Не повіриш, але!...»;

– їхні біографії нагадують сценарії пригодницьких чи мотиваційних фільмів.

Не надто науковий підхід, але мені його й не хотілось. Навіть в оповіді. Складно вмістити вичерпну розповідь про видатну людину лише в 4 сторінки, тож обирала найяскравіші та найемоційніші факти. Я не історик, просто хотілося поділитись історіями, які найбільше зачепили та здивували. Відповідно, ця книжка не підручник — а калейдоскоп випробувань та досягнень, розчарувань та здійснених мрій. Не хотілось зберігати і традиційну хронологію за роком народження, натомість шукала в кожній історії ключовий рік, аби відстежити ланцюжок «наших» досягнень на карті світу. Наприклад, 1962 року одесит виростив врожай винограду в холодному штаті Нью-Йорк, син закарпатського емігранта винайшов LED-лампу, виходець із Жовкви створив революцію у накопичувачах даних, інший українець співав пісень на орбіті, а картина з банками супу перетворила лемка на короля поп-арту.

Після того, як я склала всі тексти, почався непростий етап пошуку фотографій. Третина героїв жила і творила на початку XX століття, тож їхні світлини — у суспільному надбанні. А що робити з героями, які не мають «вільних» фото? Шукати тих, хто зможе ці фото надати! І тут розпочався справжній детектив. Для початку я вивчала родовід своїх героїв: шукала їхніх дітей, внуків, а потім ці імена вишукувала у Facebook, Google, досліджувала, де вони працюють. Ну, от як знайти сина діснеївського аніматора Володимира Титли, доньку сумоїста Тайхо Кокі, племінника Білла Еванса, сина чилійського дипломата, зятя французького прем'єр-міністра чи внучку принцеси Сіаму. Виявляється, не так і складно. Надсилаючи їм повідомлення, я завжди трохи переживала, що побачу відповідь на кшталт «Мій батько/дідусь справді народились на території України, але не варто зараховувати його до “ваших”». Я цього не побачила жодного разу. Навпаки, з тону і настрою цих листів відчувалось, що такі запити з України були для них очікувані та дуже приємні. Коли родичів знайти

не вдавалось, я зверталась у компанію чи заклад, де працювали мої герої, — так полетіли запити до Disney, Ford, Davidoff, IDEO, Гарвардського та Рокфеллерського університетів та комісіонеру NBA.

Цей проект був би неможливий без журналістів та науковців, які відносять для всіх нас безцінні факти. Скажімо, якби не Евен Макаскіл та Джонатан Франклін, журналісти із «The Guardian», — світ не дізнався би про подвиг Роберто Козака. Якби не політолог Іван Качановський — ми б не довідалися про внесок Михайла Кравчука у створення першого у світі комп'ютера. Це приклади, які вразили найбільше, але їх сотні. Така собі інформаційна археологія. Мрію про часи, коли науковці та журналісти об'єднуються — скільки неймовірних історій ми зможемо розповісти!

Історії «наших» надихають. Хочеться, аби їх переповідали одне одному в кав'ярнях і пабах, згадували у шкільних класах і наступного разу, розповідаючи про експедицію Роберта Скотта, показали дітям відео, де Антон Омельченко танцює гопак на борту «Terra Nova», а вивчаючи піраміду Маслоу, бодай одним реченням згадали, що його батьки з Києва. Нехай історія «батька» ВВП Саймона Кузнеця, який у дитинстві мав погані оцінки з арифметики, буде підтримкою для дітей, котрим вона теж важко дається. А творчі люди пам'ятають, що сумніви притаманні всім. Геніальний «Щедрик» — четверта версія твору, але Леонтович і далі був незадоволений і зробив ще й п'яте аранжування. Таких прикладів у книжці — безліч.

Дякую науковцям та родичам героїв, які редагували тексти та додавали нові факти.

Особлива подяка моєму чоловікові Тарасові та подрузі Христині — без вас я б точно не наважилась.

Уляна Скицька

РОДИНА СИМИРЕН- КІВ

«ЦУКРОВІ
КОРОЛІ»

ЗАСНОВНИКИ ЦУКРОВОЇ
ІМПЕРІЇ ТА НАУКОВОГО
САДІВНИЦТВА
В УКРАЇНІ

В українській історії назбирається немало прикладів успіху, коли працьовитість приносила шалене багатство, але цей випадок унікальний. Дід Федора Симиренка був козаком. Після відмови присягнути на вірність російській імператриці Катерині II його земля перейшла у володіння графа Воронцова, і волелюбний чоловік за мить став кріпаком, а відповідно, і його сини, і внуки. От тільки Федір миритися з цим не хотів. Він вмовив свого поміщика здати йому в оренду млини. Справи пішли так

добре, що за кілька років він ці млини викупив, згодом зароблених грошей вистачило на мрію життя — звільнити себе і своїх синів із кріпацтва.

Підприємлива родина починає торгувати борошном, м'ясом та шкірою, а назбиравши достатньо грошей, 1843 року наважується взятися за нову в ті часи галузь і відкрити цукровий завод. Поки на інших подібних виробництвах працівники випарювали цукор з бурякового соку на сковорідках, завод Симиренків вражав технічними новаціями. Річ у тому, що син Федора Платон, який вивчав інженерію у Парижі, привіз на батьківщину креслення парового двигуна, що втричі збільшив потужності виробництва. Крім того, Платон запросив 30 французьких інженерів і відкрив машинобудівний завод, де виготовляли парові двигуни для цукроваріння. Конкуренти тим часом й далі їздили за обладнанням до Європи. Окрім цукру, хороші прибутки надходили і від продажу зерна. Аби швидше його доставляти в одеські порти, 1853 року брати спустили на води Дніпра перший металевий пароплав «Українець» потужністю 50 кінських сил, а незабаром і «Святослав» — 100 к. с.

Пам'ятаючи недавню скруту, новоспечені «цукрові королі» будують для своїх працівників поряд із заводом ціле містечко з лікарнею, школами і навіть театром. Кожну сім'ю забезпечують окремим будинком з городом, хто ж приїжджав один — мешкав у гуртожитку. Ввечері вулиці освітлювались гасовими ліхтарями, на той час таку розкіш могли собі дозволити лише найбільші міста імперії. Свідком усіх цих новацій став і Тарас Шевченко, коли 1859 року відвідав завод у Млієві. Поет зізнався, що його вірші більше не наважується друкувати жодне видавництво, а Платон за мить вирішив це питання — виділив 1100 рублів, і вже за рік у світ вийшло третє видання «Кобзаря», що вмістило сімнадцять творів.

Пишався батько й молодшим сином. Василеві вдалося модернізувати свої цукровні й налагодити виробництво пастили та першого українського мармеладу, який успішно експортували за

ЛЕВКО СИМИРЕНКО

кордон. Ці солодкі новинки приносили родині мільйонні статки. Та не всі здогадувалися, що впродовж десятиріч років 10% із заробітку йшли на культуру. Фінансову підтримку отримували М. Коцюбинський, М. Драгоманов, перекладач «Іліади» П. Ніщинський, а ще українські товариства та видання. Не маючі дітей, Василь заповів усе своє майно

(приблизно 10 млн карбованців) комітету, до якого входили Микола Лисенко та Михайло Грушевський, а ті, своєю чергою, мали скеровувати їх на потреби української культури. Щоправда, за два роки після його смерті більшовики привласнили значну частину цього майна.

Син Платона Левко натомість став провідним садівником — йому вдалося зібрати у маєтку Млієва на Черкащині найбагатшу в Європі колекцію плодових дерев. Лише яблунь там було 900 сортів, стільки ж груш, а ще 350 різновидів вишень і черешень, за що він отримав нагороду у Франції, а його самого називали королем садів у всій Російській імперії. Саме він 1880 року вивів сорт «Ренет Симиренка», який і в наші дні продається по всій Україні. Загинув на-

уковець від кулі чекістів 1920 року, а його сина Володимира — відомого селекціонера плодових дерев — через несприйняття мічуринської біології та хибних генетичних теорій Трохима Лисенка енкаведисти двічі ув'язнювали та зрештою розстріляли 1938 року.

Дружині Володимира — Марії — вдалося емігрувати до Канади з двома дітьми та рукописом останньої книги чоловіка. Син Олексій став соціологом, а донька Тетяна — політологинею та перекладачкою. Вона, власне, й докладала зусиль на початку 1990-х, аби повернути із забуття історію своєї родини: регулярно приїздила до України, зустрічалась із журналістами і таки видала врятовану батькову книгу «Часткове сортознавство плодових рослин».

